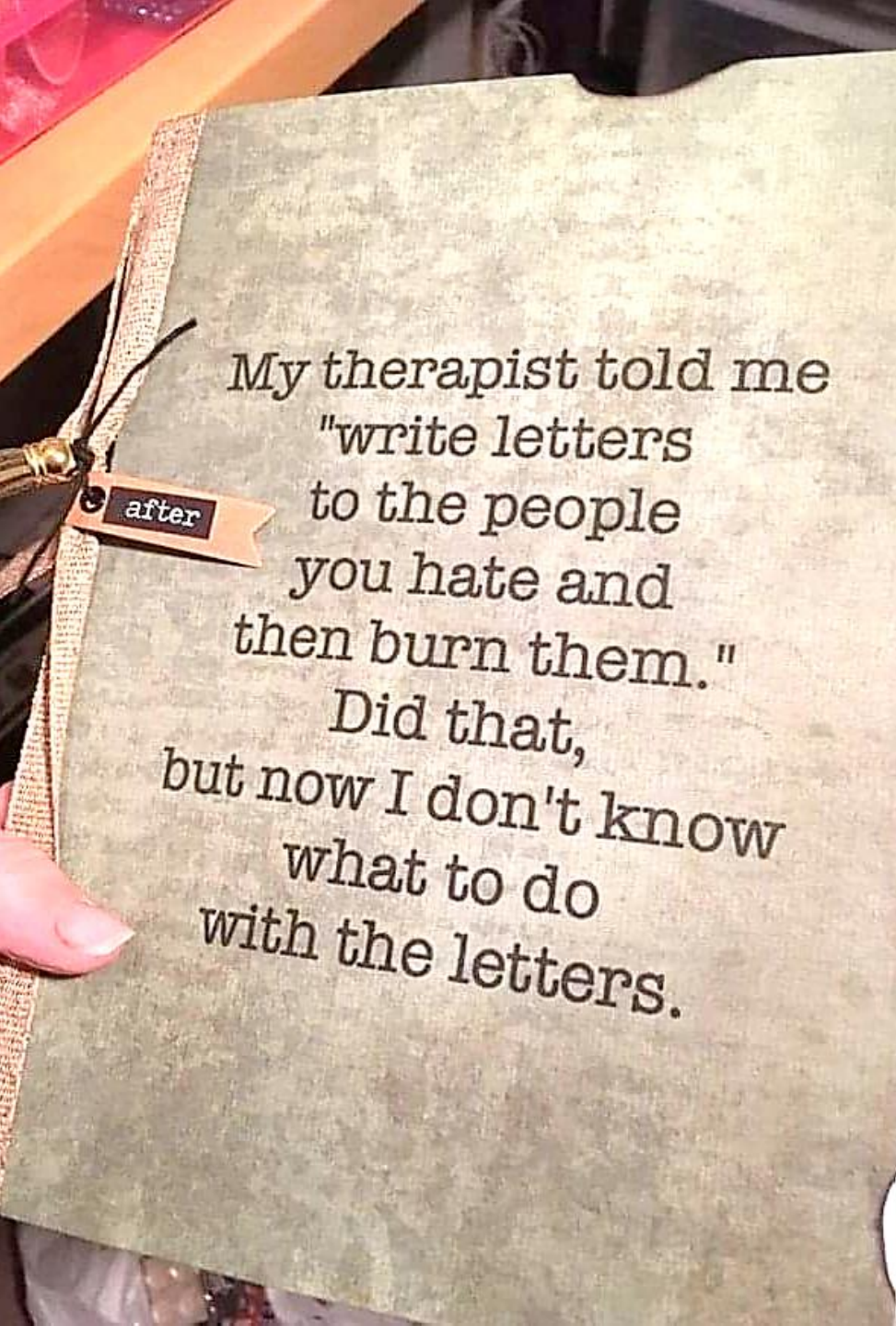

Tudományos szövegalkotás

8. Kötőjelek és mozgószabály. Lábjegyzetek. Hivatkozások.

2022. 11. 21.

Biró Tamás, OR-ZSE

My therapist told me
"write letters
to the people
you hate and
then burn them."

Did that,
but now I don't know
what to do
with the letters.

Bemelegítő gondolatok...

Forrás: Facebook, 2022.

Erre a hétére

Olvasandó a mai alkalomra: ismétlés

- Gyurgyák János, *A tudományos írás alapjai* – 4. fejezet, pp. 101–112 (valamint az eddigiek pótlása: 9–99, 197–199).
- Siptár P. – Keszler B. – Tóth E., *Kis magyar helyesírás*: pp. 44–60 (ismétlés, különírás és egybeírás).

Mi a véleményük az olvasottakról? Mindkettőről 10-10 percet fogunk beszélgetni a következő óra elején.

Emlékeztető: beadandó volt az előző alkalomra

Ismerkedjenek!

- Választottak egy témát.
- Végiggondolták, hogy miről fognak írni.
- Kezdjék el megírni az elejét. Írjanak meg (címlap +) min. 1, max. 1,5 oldalt.
- Oldalbeállítások <https://or-zse.hu/szakedolgozati-tanacsok/> szerint.
- Ügyeljenek a helyesírásra, a központosásra és a szövegkohézióra is.
- Küldjék el **pdf formátumban** emailben a birot@or-zse.hu címre.
- Határidő: vasárnap (november 13.) éjfél.

Beadandó erre a hétre

Üzenet: az előadásuk csak 11.28-án lesz, de időben el kell kezdeni készülni rá. Nem elég az utolsó pillanatban.

Max. 10 perces előadás!

- Választottak egy témát.

Végiggondolták, hogy miről fognak írni. Megvan a szerkezete.

Írtak már róla legalább egy oldalt.

- Ha nincs így, pótolják. Ha így van, bővítsék két oldalra *(azaz: dolgozzanak rajta)*.

- Készítsenek róla prezentációt, ppt(x) vagy más formátumban.

Legyen címlap és záró dia. Kövesse a tervezett dolgozat szerkezetét.

- Küldjék el **pdf-ként** emailben (birot@or-zse.hu) vasárnap (nov. 20.) éjfélig.

Néhány visszajelzés

- Dolgozat:

- Mindenkinek a témája még erősen alakulófélben...
- De ne vesszenek el a bevezetőben...
- Szakirodalom is kell majd. Hivatkozási rendszerek: rövidesen.
- Vesszők, gondolatjelek és egyéb gyakori hibák, „elütések”.

Ez így van rendjén 😊

- Prezentáció:

- Érdeemes pdf-esíteni is, különösen akkor, ha nem PowerPoint.
- 10 percük lesz rá! Emeljék ki a lényegét! A lényeg kiemelése a legnehezebb rész.
- Vajon a design összhangban van a tartalommal? Pl. a háttér utal valamire?

Jövő héten:

November 28.: hallgatói kiselőadások!

**A prezentációkat óra előtt
(23:59-ig) küldjék át nekem!**

ppt, pptx, pdf... formátumokban

Kötőjelhasználat

Kötőjel-használat? Kötő-jelhasználat?

Ja igen, mert egy kuflinál mindig kell, hogy legyen zseb-állathatározó, arra az esetre, ha egy nagyranőtt lény meg akarná enni a reggelijét.

- A medvegyík kedvence a ragyás banánfüge... – olvasta Fityirc.
- Ragyásbanánfüge-bokrokat arrafelé találtok! – mutatott a távolba a csőrével egy arra repülő kanyarkuvik.

Hol miért
van
kötőjel?

Dániel András, Brumi óriás lesz, in *idem: Kuflik a hóban*, Pozsonyi Pagony Kft: Budapest, 2016.

Egybeírás vagy különírás?

- Jelzős szerkezetek (**melléknév + főnév**) **különírva**

(ragyás banánfüge –
vö. fajnevek írása)

- Például: *piros virág, reggeli ima, zsidó felvilágosodás*
- Kivéve, ha jelentésváltozás történik: *szárazföld* (≠ 'nem nedves föld')
gyors írás (= 'sebes írás') ↔ *gyorsírás* (= 'sztenográfia')

- Jelölt birtokos szerkezetek

különírva

- Egyéb jelölt szerkezetek

különírva

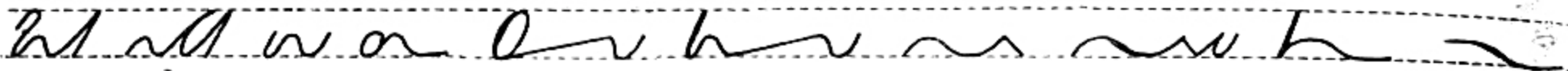
- Kivéve, ha jelentésváltozás történik:

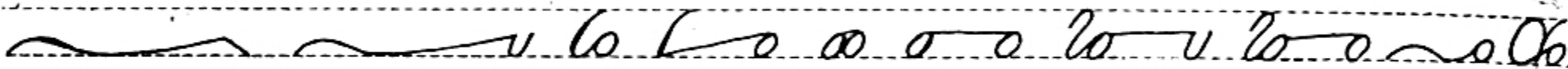
földön futó (bogár) ↔ *földönfutó* (= 'hontalan ember')

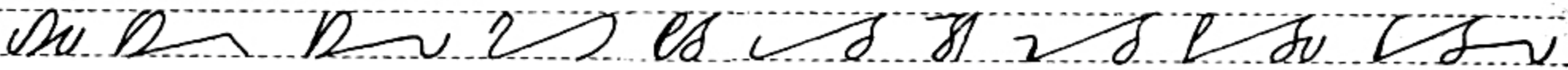
- Jelöletlen szókapcsolatok

egybeírva

(*medvegyík, kanyarkuvik*)

menet nevet len zene szán banán nyer nyaral tanya anya

nyár nyél vas fás sas sás mesél mesés nyes feszes

lehel fehér tehén méh dac léc ecet akác Pécel fácán

Gyorsírás (sztenográfia, ami nem feltétlenül 'sebes írás')

A kép forrása: <http://files.gyorsiras.webnode.hu/200000027-5d8a560762/5.%20lecke%202.JPG>

Többszörösen összetett szavak (AkH12 139. §)

„A hosszú összetett szavakat bizonyos esetekben célszerű kötőjellel tagolni, hogy könnyebben olvashatók legyenek.”

- „A két egyszerű közzóból alakult alárendelő összetételeket (akárhány szótagból állnak is) egybeírjuk, például: **asztallap, felezőegyenes, matematikatanítás, nitrogénasszimiláció, paradicsomsaláta, televíziókészülék, teljesítménynövekedés**. De: **sakk-kör** stb.”
- „A kettőnél több szóból alakult (úgynevezett többszörös) összetételeket hat szótagig kötőjel nélkül egybeírjuk, például: **cseppkőbarlang, élelmiszeripar, gépkocsivezető, ivóvízellátás, mértékegységrendszer, nyersolajmotor, rendőrjárőr, tapétaszaküzlet, tűzoltólaktanya**.”

Többszörösen összetett szavak (AkH12 139. §)

- „A hat szótagonál hosszabb többszörös összetételeket kötőjellel tagolhatjuk a két fő összetételi tag határán, például: **csapatzászló-avatás, dokumentumfilm-bemutató, foszformútrágya-gyártás, könyvritkaság-gyűjtemény, munkaerő-nyilvántartás, tornász-csapatbajnokság**. Kivétel: **akasztófáravaló, fizetővendéglátás, pénzügyminisztérium, valószínűségszámítás** stb. (Vö. 134. [kialakult szokás])

A szótagszámlálás szempontjai a következők:

- Szótagszámon az összetett szó jel és rag nélküli alakjának szótagszámát értjük: **anyagcserezavar(a), jogsegélyszolgálat(hoz)** stb.
- A képző – az *-i* kivételével – beleszámít a szótagszámba: **divatlapszerkesztő, divatlap-szerkesztőség; adó-visszatérítés, adó-visszatérítési** (kötelezettség); azonban: **híradástechnikai, munkaerőpiaci, szakközépiskolai**; stb.
- Gyakorlati megfontolásból az igekötők közül csak a két vagy több szótagúakat tekintjük külön összetételi tagnak, például: **adat-visszakeresés, előadó-művészet**, azonban: **befogadóképeség, szövegkiegészítés.**”

Többszörösen összetett szavak (AkH12 139. §)

- Az egyébként szabályos, de túl hosszú összetett szavak elkerülhetők:

gépkocsivezető-tanfolyam

= *gépkocsivezetői tanfolyam*

anyagcserevizsgálat-kérés

= *anyagcsere-vizsgálat kérése*

békeszerződéstervezet-kidolgozás

= *a békeszerződés tervezetének kidolgozása*

iskolaigazgatóhelyettes-kinevezés

= *iskolaigazgató-helyettesi kinevezés*

tervezőiroda-vezető

= *tervezőirodát vezető*

Bizonyos kivételektől eltekintve, a toldalékkal jelölt szókapcsolatokat különírjuk. A jelöletlen szókapcsolatokat írjuk egybe.

- További speciális esetek: lásd még AkH12 140. és 141. §§-t is.

Feladat:
egyszerűsítsük a következő szóösszetételeket

<i>havdalagyertya-készítő kisiparos</i>	
<i>bibliai héber-oktatás</i>	
<i>judaisztika tanár-képzés</i>	
<i>jomkippur-búcsúztató szertartás</i>	
<i>szakdolgozat cím-bejelentő lap</i>	
<i>kora újkor-vizsga</i>	
<i>Moses Mendelssohn-élelmű</i>	

Feladat:

egyszerűsítsük a következő szóösszetételeket

<i>havdalagyertya-készítő kisiparos</i>	<i>havdalagyertyát készítő kisiparos</i>
<i>bibliai héber-oktatás</i>	<i>bibliai héber oktatása</i>
<i>judaisztikatanár-képzés</i>	<i>judaisztikatanárok képzése</i>
<i>jomkippur-búcsúztató szertartás</i>	<i>jom kippurt búcsúztató szertartás</i>
<i>szakdolgozatscím-bejelentő lap</i>	<i>szakdolgozati címet bejelentő lap</i> <i>szakdolgozat címét bejelentő lap</i>
<i>koraújkor-vizsga</i>	<i>kora újkorról szóló vizsga</i>
<i>Moses Mendelssohn-élelmű</i>	<i>Moses Mendelssohn életműve</i>

A három ún. *mozgószabály*

1. Többszörösen összetett szavakhoz újabb elem járul:

kerekasztal-konferencia

→ *kerekasztalkonferencia-szervezés*

békeszerződés-tervezet

→ *békeszerződéstervezet-kidolgozás*

anyagcsere-vizsgálat + -féleség

→ *anyagcserevizsgálat-féleség*

Újpest–Sopron + labdarúgó-mérkőzés

→ *Újpest–Sopron-labdarúgómérkőzés*

Azonban:

A-vitamin

→ *A-vitamin-hiány*

spicc-cipő

→ *spicc-cipő-szaküzlet*

Lásd például, és lásd a további kivételes eseteket is:

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jegyzetek_a_nyelvrol/24_mozgszablyok.html

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Mozg%C3%B3szab%C3%A1ly>

A három ún. *mozgószabály*

2. Különírt szókapcsolathoz újabb elem járul:

régi pénz → *régipénz-gyűjtemény* (\neq *régi pénzgyűjtemény*)

házi feladat → *matek-házifeladat, házifeladat-írás*

verseny vitorlás hajó → *verseny-vitorláshajó*

Azonban: *T dugó csere* → *T dugó csere*

festett tapéta bolt → *festett-tapéta-bolt*

Lásd például, és lásd a további kivételes eseteket is :

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jegyzetek_a_nyelvrol/24_mozgszablyok.html

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Mozg%C3%B3szab%C3%A1ly>

A három ún. *mozgószabály*

3. Közös taggal rendelkező (mellérendelő) összetételek összevonása:

szövőipar és fonóipar

→ *szövő-fonó ipar*

kajakverseny és kenuverseny

→ *kajak-kenu verseny*

valutavétel és valutaeladás

→ *valuta vétel-eladás*

Azonban:

gyorsírás és gépirás → *gyors- és gépirás* (NB: szóköz a kötőjel után!)

egyszáz és kétszáz → *egy-kétszáz*

Ld. még: *csirke far-hát,*
nap-éj egyenlőség (AkH 12)

Lásd például, és lásd a további kivételes eseteket is :

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jegyzetek_a_nyelvrol/24_mozgyszabalyok.html

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Mozg%C3%B3szab%C3%A1ly>

Feladat

<i>sófár + fúvás</i>	
<i>bár micvo + ünnepség</i>	
<i>emancipációs + törvény</i>	
<i>egyenjogúsítás + kora</i>	
<i>szombati + gyertya + tartó</i>	
<i>havdala + gyertya + tartó</i>	
<i>Dávid + ház</i>	
<i>Bar Kochba + felkelés</i>	

<https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/kulegy#>

Feladat

<i>sófár + fúvás</i>	<i>sófárfúvás</i>
<i>bár micvo + ünnepség</i> <i>bármicvo + ünnepség</i>	<i>bármicvo-ünnepség</i> <i>bármicvoünnepség</i>
<i>emancipációs + törvény</i>	<i>emancipációs törvény</i>
<i>egyenjogúsítás + kora</i>	<i>egyenjogúsítás kora</i>
<i>szombati + gyertya + tartó</i>	<i>szombati gyertyatartó (szombatigyertya-tartó)</i>
<i>havdala + gyertya + tartó</i>	<i>havdalagyertya-tartó / havdala-gyertyatartó</i>
<i>Dávid + ház</i>	<i>Dávid-ház</i>
<i>Bar Kochba + felkelés</i>	<i>Bar Kochba-felkelés</i>

<https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/kulegy#>

Lábjegyzetek, végjegyzetek

Tudományos szöveg: precíz fogalmazás

- Precíz szóhasználat, a szakszavak megfelelő jelentése
 - Például: *súly* \leftrightarrow *tömeg* *birtok* \leftrightarrow *tulajdon*
- Források precíz megadása, homályos utalások elkerülése:
 - „Azt írja a Biblia...” — hol?
 - „Azt írja a midrás...” — melyik midrás
mely fejezetében?
 - „Sokan gondolják azt, hogy...” — kicsodák?

Lábjegyzetek

Hagyományos felfogás: minél több, minél hosszabb lábjegyzet, annál tudományosabb. Modern pragmatikus angolszász felfogás: ne legyenek lábjegyzetek. (Ha fontos: a főszövegbe. Ha nem: hagyd ki.)

A lábjegyzetek fajtái, funkciói:

1. Magyarázó információ a kevésbé tájékozott olvasó számára.
(A tudományos műfajban kevésbé bevett. Rejtett segítség a főszövegbe?)
2. További információ hol lelhető fel az adott témában.
3. A főszöveg gondolatmenetét megtörő további gondolatok.
4. **Hivatkozás:** egyes hivatkozási rendszerekben a hivatkozott mű megjelölése + a hivatkozott művön belül a pontos hely (oldalszám)

Magyarázó információ becsempészése

A Misna¹ (m Szukka 1,1) szerint a kóser szukka² legalább 10 tefah³ és legfeljebb 20 ama⁴ magas.

¹ Misna: r. Jehuda ha-Naszi által az i. sz. 2-3. században megszerkesztett törvénykönyv.

² Szukka: ünnepi sátor, amelyet szukkot előtt állítunk fel.

³ Tefah: ököl, kb. 8-10 cm. ⁴ Ama: könyök, kb. 48-60 cm.

**Nem kell kislexikont írni,
csak annyi információt,
amennyi a főszöveg
megértéséhez kell.**

Az i. sz. 2-3. századi törvénykönyv, a Misna (m Szukka 1,1) szerint a rituálisan megfelelő szukka, azaz ünnepi sátor legalább 10 tefah (ököl) és legfeljebb 20 ama (könyök) magas.

Az olvasó utánanézhethet a kevésbé fontos részleteknek.

Lábjegyzetek

Hagyományos felfogás: minél több, minél hosszabb lábjegyzet, annál tudományosabb. Modern pragmatikus angolszász felfogás: ne legyenek lábjegyzetek. (Ha fontos: a főszövegbe. Ha nem: hagyd ki.)

A lábjegyzetek fajtái, funkciói:

1. Magyarázó információ a kevésbé tájékozott olvasó számára.
(A tudományos műfajban kevésbé bevett. Rejtett segítség a főszövegbe?)
2. További információ hol lelhető fel az adott témában.
3. A főszöveg gondolatmenetét megtörő további gondolatok.
4. **Hivatkozás:** egyes hivatkozási rendszerekben a hivatkozott mű megjelölése + a hivatkozott művön belül a pontos hely (oldalszám)

Lábjegyzetek

⁵⁷ Frojimovics Kinga bemutatja, hogy a Rabbiképzőből kikerült „doktor-rabbik” miként formálták a neológ identitást történetírói munkásságuk révén. Frojimovics Kinga: A „doktor-rabbik” nagy nemzedéke Magyarországon: a neológ identitás kialakítása a történetírásen keresztül. In: Zsengellér József (szerk.): *Széfer József: A tanítványok tanulmánykötete a tanítómester (Rabbi), Prof. Dr. Schweitzer József tiszteletére, 80. születésnapja alkalmából*. Open Art, Budapest, 2002, pp. 221–239.

hivatkozás
további releváns
szakirodalomra

Akár a magyarországi zsidóság átfogó történetét, akár közösségük történetét dolgozták fel, a neológ rabbik narratívái – hangsúlyaik és szempontjaik – tudatosan vagy ösztönösen az antiszemita támadások és az ortodoxia részéről érkező vádak ellen védték meg a neológ zsidóságot. Amit Frojimovics nem tesz szóvá, az a historiográfia meglepően magas aránya egyéb területekkel szemben. A neológ identitást meg lehetett volna alapozni mind hagyományos rabbinikus műfajok (például exegézis és halákha), mind más tudományterületek (például filozófia, néprajz, a huszadik század elején induló vallásszociológia és valláspszichológia) művelésével is. De a neológ rabbik, ha egyáltalán foglalkoztak ezekkel a területekkel, kevésbé törekedtek a neológia meghatározására, elhatárolására más irányzatoktól. Személyes tapasztalatom szerint a két-három generációval későbbi neológ rabbik gondolkodásában is még mindig a történeti szemlélet dominál.

a cikk gondolatmenetébe nem illeszkedő,
további
(„mellékes”)
gondolatok

⁵⁸ Kecskeméti Lipót: *Egy zsidó vallás van-e, több-e?* Sonnenfeld Adolf: Nagyvárad, 1913, p. 203.

hivatkozás: tisztán
bibliográfiai adat

Lábjegyzetek és végjegyzetek

Egy műben vagy lábjegyzetek, vagy végjegyzetek vannak. De a kettőt szinte soha nem keverjük!

- A végjegyzet nem hivatkozáslista!
(A numerikus hivatkozási rendszerekről később.)
- A végjegyzet ugyanolyan, mint a lábjegyzet, de a mű végén található.
- Előnyei: régen könnyebb volt gépelni; nem zavarja a szedéstükröt; nem vonja el az olvasó figyelmét a főszövegtől.
- Hátránya: ha az olvasó meg akarja nézni, a mű végére kell lapoznia.

Ha végjegyzeteket kell használnunk, csak végszükség esetén éljünk vele!

Lábjegyzet: az olvasók egy része elolvassa, a főszöveg lendületének megtörése árán is.

Végjegyzet: kizárólag az olvassa el, aki valaminek tényleg alaposabban utána akar nézni.

Hivatkozások (1. rész)

Bármit is választ,
legyen konzisztens!

Olvasnivaló:

<http://birot.web.elte.hu/tudszov/forrasmegjeloles.pdf>

Általános javaslatok:

- Minél többet olvasson tudományos szakirodalmat, és közben...
- ... figyelje meg, hol hogyan hivatkoznak, milyen rendszer használnak.

Hivatkozások: miért?

Primer források

például: 2Mózes 12,2.

Szekunder források

például: Kovács 2014, p.4.

- A szó szerinti idézet helye: honnan van?

De nem csak a szó szerinti idézet esetén kell megadni a forrást:

- A plágium (más szellem termékének „ellopása”) elkerülése.
- Tisztelet a szerzőnek: hivatkozással „fizetünk” a munkájáért.
- A felelősség áthárítása: nem tudok mindent személyesen ellenőrizni.

Hivatkozások: hogyan?

Három fázis:

1. Mit kell lehivatkoznom?
2. Lehivatkozom a primer/szekunder forrást a szövegem adott pontján.
3. Hivatkozásaimat összegyűjtöm / megismétlem a bibliográfiában.

*Hivatkozás vs. (láb/vég)jegyzet:
kétkülön entitás, ami összekapcsolódhat.*

Hivatkozások: hogyan?

1. lépés

Három fázis:

1. Mit kell lehivatkoznom?

- a) Szó szerinti idézet: idézőjelben vagy másként jelölve.
- b) Nem szó szerinti idézet: mástól átvett információ, adat, gondolat, kifejezés.

2. Lehivatkozom a primer/szekunder forrást a szövegem adott pontján.

3. Hivatkozásaimat összegyűjtöm / megismétlem a bibliográfiában.

Hivatkozások: hogyan?

2. lépés

Három fázis:

1. Mit kell lehivatkoznom?
2. Lehivatkozom a primer/szekunder forrást a szövegem adott pontján.
 - a) Lábjegyzet (vagy végjegyzet)
 - b) Szerző-évszám rendszer
 - c) Egyebek
3. Hivatkozásaimat összegyűjtöm / megismétlem a bibliográfiában.

Hivatkozások: hogyan?

3. lépés

Három fázis:

1. Mit kell lehivatkoznom?
2. Lehivatkozom a forrást a szövegemben.
3. Hivatkozásaimat összegyűjtöm / megismétlem a bibliográfiában:
 - a) Szemináriumi dolgozatban, szakdolgozatban stb.: kötelező formai elem!
Máshol: stíluslaptól függ.
 - b) Primer és szekunder források különválasztása.

A hely pontos megadásával:
oldalszámmal.

Csak a művek felsorolása

Eddigiek összefoglalása: hivatkozások

- Primer források: például bibliai, talmudi, stb. – amiről írunk.
(Lehet modern is, ha modern szerzőről írunk.)
- Szekunder források: szakirodalom – akik már korábban írtak ugyanerről.
(Főszabály: csak kimondottan tudományos jellegű művek.)
- Hivatkozások a főszövegben (vagy lábjegyzetben szekunder források esetén).
- Bibliográfia: szekunder források (és esetleg primer források, külön).

Jövő hétre

Olvasandó a következő és az azt követő alkalomra

- Gyurgyák János, *A tudományos írás alapjai* – 5. fejezet, pp. 113–140
(valamint az eddigiek pótlása: 9–112, 197–199).
- Biró Tamás: *A témától a kérdésig, majd a válaszig: Egy tudományos dolgozat szerkezete* (2020. november, <https://birot.web.elte.hu/tudszov/tematol-kerdesig.pdf>)
- Siptár P. – Keszler B. – Tóth E., *Kis magyar helyesírás*:
ismétlés és kiegészítés: pp. 11–60 és 94 – 122.

Mi a véleményük az olvasottakról? Mindkettőről 10-10 percet fogunk beszélgetni a következő óra elején.

Jövő héten:

November 28.: hallgatói kiselőadások!

**A prezentációkat óra előtt
(23:59-ig) küldjék át nekem!**

ppt, pptx, pdf... formátumokban

Jövő hétre

- Választottak egy témát. Végiggondolták, hogy miről fognak írni. Megvan a szerkezete. Írtak már legalább másfél oldalt. Elkezdték a ppt(x)-t.
- Ha nincs így, pótolják. A dolgozatnak már legyen kész legalább két egysége.
- Véglegesítsék a prezentációt. Legyen címlap, záródia és tartalomjegyzék. Ismételjék át a múlt héten elhangzottakat. A prezentáció szerkezete kövesse a tervezett dolgozat szerkezetét, vagy legalább mutassa azt be.
- Próbálják el többször is, hogy az előadásuk **beleférjen 10 (max. 12) percbe.**
- Küldjék el **ppt(x)-ként és pdf-ként** emailben vasárnap (nov. 27.) éjfélig.

? KÉRDÉSEK ?

*Köszönöm a figyelmet,
vizontlátásra jövő héten!*

